

STOMATOLOGIK KASALLIKLAR BILAN BOG‘LIQ SHOSHILINCH TIBBIY HOLATLARNING PROFILAKTIKASI: ERTA TASHXISLASH VA ZAMONAVIY DAVOLASH USULLARINI O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Tursunova Jamilaxon Azizxon qizi

Alfraganus universiteti Stomatologiya kafedrası assistenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22867838>

Received: 15 September 2026 • Accepted: 20 September 2026 • Published: 21 September 2026

Annotatsiya.

Stomatologik shoshilinch holatlar muhim klinik muammo hisoblanadi, chunki tishlar va yuz-jag' to'qimalarining yallig'lanish kasalliklarining rivojlanishi kuchli og'riq, infeksiya, qon ketishi va hayotiy funksiyalarning buzilishiga olib kelishi mumkin. Ushbu tadqiqotning maqsadi stomatologik shoshilinch holatlarning oldini olish, erta tashxis qo'yish va davolash taktikasini tanlashga zamonaviy yondashuvlarni tizimlashtirish edi. Stomatologiya kabinetida o'tkir tish og'rig'i, odontogen infeksiyalar, yallig'lanish asoratlari, qon ketishi va tibbiy shoshilinch holatlar bo'yicha mavjud klinik ko'rsatmalar va ilmiy nashrlarning tahlili o'tkazildi. Asosiy xavf omillari, erta asoratlarning klinik belgilari va bemorni dastlabki baholash algoritmi muhokama qilinadi. Stomatologik kasalliklarni o'z vaqtida tashxislash, infeksiya manbasini yo'q qilish, dori-darmonlardan oqilona foydalanish va tibbiyot xodimlarini o'qitish og'ir asoratlarning oldini olishning asosiy tarkibiy qismlari ekanligi aniqlandi. Antibiotiklardan foydalanishga differentsial yondashuv ayniqsa muhimdir: tizimli alomatlarisiz mahalliy lashtirilgan tish infektsiyalari uchun stomatologik aralashuv juda muhim, tizimli ishtirokning mavjudligi esa antibakterial terapiya zarurligini qo'shimcha baholashni talab qiladi. Keng qamrovli profilaktika yondashuvi kasallikning rivojlanish ehtimolini kamaytirishi va stomatologik yordam xavfsizligini oshirishi mumkin.

Kalit so'zlar:

stomatologiya, shoshilinch holatlar, oldini olish, erta tashxis qo'yish, odontogen infeksiya, tish og'rig'i, abtsses, qon ketish, davolash.

Dolzarbligi.

Tish kasalliklari insonlarda eng ko'p uchraydigan kasalliklar qatoriga kiradi. Tish kariesi, pulpit, periodontit, periodontal kasallik va yumshoq to'qimalarning yallig'lanishi dastlab cheklangan bo'lishi mumkin, ammo o'z vaqtida tashxis qo'yilmagan va davolanmagan holda ular yanada murakkab shakllarga aylanishi mumkin. Klinik ahamiyatga ega bo'lgan holatlar kuchli og'riq, progressiv shish, isitma, yutish yoki nafas olishda qiyinchilik, kuchli zaiflik va qon ketishi bilan birga keladi. Bunday holatlarda tish shifokori bir vaqtning o'zida kasallikning mahalliy manbasini aniqlashi va bemorning umumiy holatini baholashi kerak.

Tish kasalliklarining asoratlardan tashqari, stomatologik qabul paytida umumiy tibbiy favqulodda vaziyatlar, jumladan, vazovagal reaksiyalar, gipoglikemiya, allergik reaksiyalar, tutqanoqlar, ko'krak qafasidagi og'riq va qon aylanishining to'xtashi paydo bo'lishi mumkin. Shuning uchun stomatologik yordamning xavfsizligi nafaqat stomatologik davolash sifatiga, balki tibbiy guruhning favqulodda

vaziyatlarni aniqlash va boshqarishga tayyorligiga ham bog'liq. Hozirgi tavsiyalar stomatologik amaliyotda tibbiy favqulodda vaziyatlarning oldini olishni bemorning ahvolini dastlabki baholash, xavf omillarini aniqlash, zarur jihozlarning mavjudligi, xodimlarni o'qitish va aniq harakatlar rejasini ishlab chiqishni o'z ichiga olgan chora-tadbirlar majmuasi sifatida ko'rib chiqadi. Zamonaviy stomatologiyada muhim masalalardan biri antibiotiklardan oqilona foydalanish bo'lib qolmoqda. Ulardan foydalanish odontogen infeksiya manbasini yo'q qilishning o'rnini bosmasligi kerak. Amerika stomatologiya assotsiatsiyasi tavsiyalariga ko'ra, tizimli belgilersiz ko'pgina mahalliy pulpa va periapikal holatlar uchun tegishli stomatologik aralashuv birinchi darajali ahamiyatga ega, tizimli shikastlanish holatlarida esa antibiotik terapiyasiga ehtiyoj qo'shimcha ravishda baholanadi.

Shunday qilib, erta tashxis qo'yish va oldini olish og'ir stomatologik asoratlarning oldini olishda muhim tarkibiy qismlar hisoblanadi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi stomatologik shoshilinch holatlarning oldini olishga zamonaviy yondashuvlarni tizimlashtirish, erta asoratlarning asosiy klinik belgilarini aniqlash va mavjud diagnostika va davolash usullarini o'rganish edi.

Materiallar va usullar. Tadqiqot ilmiy va klinik adabiyotlarni tahliliy ko'rib chiqish sifatida o'tkazildi. Foydalanilgan axborot bazasi stomatologik shoshilinch holatlar, o'tkir stomatologik og'riq, odontogen infeksiyalar, tibbiy shoshilinch holatlarning oldini olish, antibakterial terapiya va diagnostika taktikasi bo'yicha joriy klinik ko'rsatmalar va ilmiy nashrlar edi.

Adabiyotlar sharhi quyidagi sohalarga qaratilgan:

- karies asoratlarning oldini olish va ularning oqibatlarini;
- pulpit va periapikal yallig'lanishni erta tashxislash;
- odontogen infeksiyalarni tashxislash va davolash;
- ekstraktsiyadan keyingi qon ketishining oldini olish va nazorat qilish;
- tibbiy shoshilinch holatlarning oldini olish;
- antibiotiklardan oqilona foydalanish;
- o'tkir tish og'rig'ini boshqarishning zamonaviy yondashuvlari;
- stomatologiya kabinetida shoshilinch yordamni tashkil qilish.

Diagnostika yondashuvi klinik tekshiruv ketma-ketligini hisobga olgan holda baholandi: shikoyatlar va anamnezni to'plash, xavf omillarini baholash, tashqi tekshiruv, og'iz bo'shlig'ini tekshirish, ixtisoslashtirilgan stomatologik testlar va klinik ko'rsatmalarga muvofiq tasvirlash texnikasidan foydalanish.

Materiallarni tizimlashtirish uchun shoshilinch holatlar ikkita asosiy toifaga bo'lindi:

1. Tish kasalliklarining asoratlari;
2. Tish davolash paytida yuzaga keladigan umumiy somatik shoshilinch holatlar.

Natija. Ilmiy ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, potentsial xavfli stomatologik holatlarning aksariyati kechiktirilgan aniqlash, mahalliy yallig'lanish jarayonining rivojlanishi yoki tibbiyot xodimlarining rivojlanayotgan tibbiy favqulodda vaziyatga yetarlicha tayyor emasligi bilan bog'liq.

Asosiy xavf omillari muntazam stomatologik yordamning yo'qligi, davolanmagan karies, og'iz gienasining yomonligi, surunkali kasalliklar, gemostazga ta'sir qiluvchi dori-darmonlarni qabul qilish, allergiya tarixi va to'liq tibbiy tarixning yo'qligi sifatida aniqlandi. Klinik belgilarni tizimlashtirish shuni ko'rsatdiki, tez o'sib borayotgan shish, kuchli og'riq, isitma, trismus, yutish qiyinlashuvi va nafas olish qiyinlashuvi alohida diagnostik ahamiyatga ega.

2-jadval. Klinik belgilar va ularning diagnostik ahamiyati

Klinik belgi	Mumkin bo'lgan holat	Diagnostik ahamiyati
Kuchli o'z-o'zidan paydo bo'ladigan og'riq	O'tkir pulpit	Shoshilinch stomatologik tekshiruvni talab qiladi
Tishlash paytida og'riq	Periapikal yallig'lanish	Periapikal to'qimalarning ehtimoliy ishtiroki
Mahalliy shish	abstsess	Infeksiya manbasini aniqlash
Tez rivojlanayotgan shish	Keng tarqalgan infeksiya	Asoratlar xavfining ortishi
Isitma	Tizimli ishtirok	Umumiy holatni baholash

trizm	Yallig'lanishning tarqalishi	Potensial og'ir jarayonning belgisi
Disfagiya	Chuqur infeksiya	Shoshilinch tekshiruvni talab qiladi
Nafas olish qiyinlishuvi	Nafas yo'llarining shikastlanishi	Shoshilinch holat
Uzoq muddatli qon ketishi	Gemostazning buzilishi	Shoshilinch tibbiy yordam

Odontogen infeksiyani erta aniqlash alohida ahamiyatga ega. Mahalliy yallig'lanish jarayoni dastlab cheklangan og'riq va shish bilan boshlanishi mumkin; biroq, davolanmasa, u atrofdagi to'qimalarga tarqalishi mumkin.

Mavjud davolash usullarini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, odontogen infeksiyalarni davolashda asosiy tamoyil infeksiya manbasini yo'q qilishdir. Klinik vaziyatga qarab, bu endodontik davolash, drenajlash yoki shikastlangan tishni olib tashlashni o'z ichiga olishi mumkin. O'tkir tish og'rig'ini davolashda og'riqni bir vaqtning o'zida nazorat qilish va uning sababini bartaraf etish kerak. Mavjud tavsiyalar, agar kontrendikatsiyalar bo'lmasa, NSAIDlarni yakka o'zi yoki paratsetamol bilan birgalikda qo'llashga imkon beradi.

Antibakterial terapiya tish og'rig'ining har bir epizodida avtomatik ravishda qo'llanilmasligi kerak. Tizimli ko'rinishsiz mahalliyashtirilgan holatlarda stomatologik aralashuv ustuvor ahamiyatga ega.

Tashkiliy omillarni tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, stomatologik xodimlarning tayyorgarligi profilaktikaning mustaqil komponenti hisoblanadi. Stomatologiya klinikasida oldindan belgilangan tibbiy shoshilinch yordam rejasi, birinchi yordam uskunlari va protokolga muvofiq muayyan harakatlarni bajarishga qodir xodimlar bo'lishi kerak.

Tahlil natijasida olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, favqulodda vaziyatlarning oldini olish favqulodda vaziyat yuzaga kelishidan ancha oldin boshlanishi kerak. Eng samarali integratsiyalashgan yondashuv bo'lib, unda tish kasalliklarining oldini olish xavf omillarini erta aniqlash va tibbiyot xodimlarining tashkiliy tayyorgarligi bilan birlashtiriladi.

Eng muhim omillardan biri kariesni o'z vaqtida davolashdir. Kariyes jarayonining rivojlanishi pulpaning shikastlanishiga, periapikal yallig'lanishning rivojlanishiga va xo'ppoz shakllanishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun profilaktik stomatologiya favqulodda vaziyatlarning oldini olish uchun bevosita ahamiyatga ega.

Odontogen infeksiyaning tarqalish belgilarini tan olish alohida ahamiyatga ega. Mahalliy og'riq va engil shishish stomatologik tekshiruvni talab qiladi, tez progressiv shishish, trismus, disfagiya, isitma yoki nafas olish qiyinlishuvi tibbiy baholash uchun sezilarli darajada yuqori shoshilinchlikni talab qiladi.

Odontogen infeksiyalarni davolashning zamonaviy yondashuvi antibiotiklarni asosiy davolash usuli deb hisoblaydigan strategiyadan farq qiladi. Asosiy vazifa infeksiya manbasini yo'q qilishdir. Antibiotiklar tegishli klinik ko'rsatma bo'lganda, ayniqsa infeksiyaning tizimli belgilari mavjud bo'lganda qo'llaniladi. Bu yondashuv bir vaqtning o'zida samarali davolash va antibakterial preparatlardan oqilona foydalanishga yordam beradi.

O'tkir tish og'rig'i muammosi alohida e'tiborga loyiqdir. Og'riqni davolash bemorning ahvoli uchun muhimdir, ammo kasallikning sababini davolamasdan og'riqni vaqtincha bostirish patologik jarayonning keyingi rivojlanishiga to'sqinlik qilmaydi. Shuning uchun farmakologik og'riqni nazorat qilish kompleks davolash strategiyasining bir qismi sifatida ko'rib chiqilishi kerak.

Bir xil darajada muhim yo'nalish - tish shifokoriga murojaat qilish paytida to'g'ridan-to'g'ri tibbiy favqulodda vaziyatlarning oldini olish. Anamnezni sinchkovlik bilan o'rganish bilan ham bunday sharoitlarni butunlay chiqarib tashlash mumkin emas. Shuning uchun stomatologiya klinikasi hushidan ketish, allergik reaksiyalar, gipoglikemiya, soqchilik va boshqa favqulodda vaziyatlarning paydo bo'lishiga tayyor bo'lishi kerak.

Kadrlar tayyorlash nafaqat nazariy bilimlarni, balki muntazam amaliy mashg'ulotlarni ham o'z ichiga olishi kerak. Muhim element - bu xodimlar o'rtasida rollarni taqsimlash: bir xodim bemorning ahvolini baholaydi, ikkinchisi shoshilinch tibbiy yordamni chaqiradi, uchinchisi esa zarur jihozlarni tayyorlaydi. Ushbu tashkilot sizga reaksiya vaqtini kamaytirish imkonini beradi.

Olingan ma'lumotlar favqulodda vaziyatlarning oldini olishni ketma-ket tizim sifatida taqdim etishga imkon beradi:

xavfni baholash → erta tashxis qo'yish → o'z vaqtida davolash → kuzatuv → kasallik qaytalanishining oldini olish → favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik.

Xulosa. Stomatologik favqulodda vaziyatlarning oldini olish - bu birlamchi profilaktika, erta tashxis, o'z vaqtida davolash va stomatologiya jamoasining tashkiliy tayyorgarligini birlashtirgan kompleks tizimdir.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, kariyes, pulpit, periodontit va mahalliy yuqumli jarayonlarni o'z vaqtida aniqlash ularning yanada og'ir shakllarga o'tishini oldini olish imkonini beradi. Tez rivojlanayotgan shish, isitma, trismus, disfagiya va nafas olish buzilishi alohida diagnostik ahamiyatga ega. Odontogen infeksiyalarni davolashning zamonaviy strategiyasi birinchi navbatda infeksiya manbasini yo'q qilishga qaratilgan bo'lishi kerak. Antibakterial terapiya klinik ko'rsatmalarga muvofiq belgilanishi kerak va tish og'rig'ini davolash uchun universal vosita sifatida ishlatilmasligi kerak. Stomatologiya xodimlarining tayyorgarligi muhim rol o'ynaydi. Yozma harakatlar algoritmiga ega bo'lish, kerakli jihozlar va muntazam treninglar stomatologik parvarish xavfsizligini oshirishi mumkin.

Shunday qilib, favqulodda vaziyatlarning samarali oldini olish muntazam stomatologik profilaktika, erta tashxis, dalillarga asoslangan davolash, oqilona farmakoterapiya va tibbiyot xodimlarining tashkiliy tayyorgarligi kombinatsiyasiga asoslanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. American Dental Association. Medical Emergencies in the Dental Office. ADA Oral Health Topics.
2. American Dental Association. Antibiotics for Dental Pain and Swelling: Clinical Practice Guideline.
3. Lockhart P.B., Tampi M.P., Abt E. et al. Evidence-based clinical practice guideline on antibiotic use for the urgent management of pulpal- and periapical-related dental pain and intraoral swelling. Journal of the American Dental Association. 2019.
4. American Dental Association. Evidence-Based Dental Research and Clinical Practice Guidelines.
5. American Dental Association. Acute Dental Pain Management Guideline.
6. Malamed S.F. Medical Emergencies in the Dental Office. Elsevier.
7. Jevon P. Medical emergencies in the dental practice. Dental Update.
8. Müller M.P., Hänsel M., Stehr S.N. et al. A state-wide survey of medical emergency management in dental practices. Emergency Medicine Journal. 2008;25:296–300.
9. American Dental Association. Practical Guide to Effective Infection Prevention and Control in Dental Settings.
10. American Dental Association. Patient Selection Criteria for Dental Radiography and Radiation Safety.
11. American Dental Association. Clinical Practice Guidelines for Management of Acute Dental Pain.
12. World Health Organization. Global Oral Health Status Report: Towards Universal Health Coverage for Oral Health by 2030. Geneva: WHO.
13. European Society of Endodontology. Quality guidelines for endodontic treatment.
14. International Association of Dental Research. Evidence-based approaches to prevention and management of dental diseases.
15. American Heart Association. Guidelines for Cardiopulmonary Resuscitation and Emergency Cardiovascular Care.